

ALUSTATYÖN RAKENTEET MONIKIELISEN KURIIRIYHTEISÖN TYÖNSARKANA

SUVI BALOCH
VTM

Eri kielitaustoja edustavat ruokapalvelulähetit perustivat alan etuja ajavan yhdistyksen alkukevällä 2023. Myöhemmin PAM Couriers Finlandista tuli Palvelualojen ammattiliitto PAMin ensimmäinen englanninkielinen ammattiosasto. Järjestäytymisellä pyritään purkamaan työmarkkinoiden eriarvoistumista, jossa maahanmuuttajien osaamista ei tunnusteta tai sitä aliarvioidaan.

Ruokälähteistä kirjoitettiin kolmentyyppisiä juttuja valtakunnan mediassa läpi kevään 2023: valokeilaan pääsivät alustatalouden keikkatyöläisten heikot tienestit ja työolot, työnsaisaukset sekä alan orastava järjestäytyminen. Ulkomaalaistaustaisten kuriirien perustamasta yhdistyksestä PAM Couriers Finlandista tuli Palvelualojen ammattiliitto PAMin ensimmäinen englanninkielinen ammattiosasto huhtikuussa 2023. Viime joulukuusta lähtien PAM on neuvotellut alustayritys Woltin kanssa yrityskehittämisen aikansaamiseksi alalle. Neuvottelupöydissä on mukana myös kuriireja. Artikkelin koostaa yhteen kuriirien yhdistyksen alkutaivalta sekä käynnissä olevan neuvotteluprosessin kehystä. Se myös avaa kieliyhteisöjen ja etnisyyden roolia suomalaisen työelämän rakenteissa niin kutsutun uuden työn kontekstissa. Tarkastelu perustuu yhdistyksen hallituksessa toimivien kuriirien sekä PAMin sopimuspuoliksi Juha Ojalan haastatteluihin.

Kuriirien moninainen ammattikunta

Suomessa toimii arviolta 5 000–6 000 ruokälähetä kahden alustayrityksen palveluksessa. Toimialan kasvu on ollut ripeää 2010-luvun puolivälistä, jolloin Wolt Enterprises Oy sekä Foodora perustettiin. Woltin toimitusjohtaja Miki Kuusi oli yli 79 miljoonan euron tuloillaan Suomen suurituloisin vuonna 2022 (YLE 2023). Ruoan kotiinkuljetuspalveluita on tarjolla yli parilla kymmenellä paikka-

kunnalla. Osa lähteistä tekee keikkaa Woltille, osa Foodoralle, osa molemmille firmoille. Ruokälähteinä työskentelee erilaisissa elämäntilanteissa olevia ja monilla heistä on maahanmuuttotausta. Oleskelulupaa ei kuitenkaan myönnetä alustatyön perusteella, sillä Maahanmuuttovirasto luokittelee työn kevytyrittäjyydeksi. Ulkomaalaistaustaiset kuriirit ovat siten opiskelun, perhesuhteiden, suoje-luperusteiden tai EU-kansalaisuuden perusteella myönnetyllä oleskeluluvalla tai Suomen kansalaisuuden saaneita.

Ammattikunnassa vaikuttaa olevan ainakin kahdenlaisia, etnisesti eriytyneitä urapolkuja. Yhtäältä työtä tekevät syntyperäiset suomalaiset ja EU-kansalaiset väliaikaisesti ja sivutoimisesti. Haastattelemani kuriirit kuuluvat toiseen joukkoon; EU:n ulkopuolelta tullessiin kuljettajiin, joiden toimeentulo on pitkälti lähettyön varassa ja jolle alustatyön viheliäiset ongelmat kasaantuvat. Vaikka Wolt painottaa, että suuri osa kuriireista työskentelee osa-aikaisesti opiskelujensa ohella, ryhmät päätyvät alalle osin eri syistä. Ensimmäiselle kyse on valinnanvapaudesta, jälkimmäiselle pikemminkin vaihtoehtojen puutteesta. ”Kun työ alkaa olla stressaavaa, suomalaiset jättävät hommat”, näkee yksi kuriireista. Ero sosiaalisessa liikkuvuudessa selittää myös sitä, miksi PAM Couriers Finlandin toiminnassa on lähinnä ulkomaalaistaustaisia. He pysyvät alalla valkoisia, sujuvasti suomea puhuvia ja kansalaisuuden saaneita pidempään. Määräaikaisen oleskeluluvan uusiminen edellyttää

EU:n ulkopuolisia opiskelijoita kerryttämään 6 720 euron vuositulot (Maahanmuuttovirasto 2024).

Kuriirit muodostavat paitsi paikkakunta- ja kielirajoihin perustuvia yhteisöjä. Monet lähteistä osaavat suomea tai englantia, mutta puhuvat äidinkielenään arabiaa, ranskaa, swahilia, kinyarwanda, somalia, hindiä, punjabia, persiaa tai ukrainaa. Kieliyhteisöllä tarkoitan tässä yhden kielen tai kieliperheen ympärille muodostuvaa ruokälähetien ryhmää, jolla on erityisiä sosiaalisia tehtäviä kuriiryhteisössä. Ne toimivat omakielisinä keskustelukanavina, joiden kautta kuriiryhteisö omaksuu ja tuottaa tietoa ammattikuntansa tilanteesta sekä suomalaisesta yhteiskunnasta. Kieliyhteisöjen merkitys korostuu kaupungeissa, joissa ne kiinnittyvät laajempaan kuriiryhteisöön avainhenkilöiden kautta. Pienemmillä paikkakunnilla lähes kaikki kuriirit tuntevat toisensa, eikä kieliyhteisöllä ole vahvaa merkitystä.

Epäkohtien vyyhti työmarkkinoiden harmaalla alueella

Alustatalouden nousu on osa nykyajan työelämän murrosta globaalisti. Uusi keikkatyön logiikka on ujuttanut useille toimialoille, eikä kansallinen sääntely ole pysynyt työmarkkinoiden muutoksen perässä. Suomessa suurimpia alustatyön muotoja ovat Woltin ja Foodoran tarjoamat ruoan kuljetuspalvelut sekä Uberin taksipalvelut. Alustatyölle on ominaista, että työnteko perustuu yksittäisiin toimeksiantoihin, joista työkorvaus muodostuu. Julkisuudessa on keskusteltu jo vuosia alustatyön suhteesta perinteisiin työntekoon kategorioihin eli yrittäjyyteen ja palkkatyöhön. Alustayritysten kantana on ollut, että tarjottu työ ei ole työsuhteista. Muutamaa kokeiluluontoista työsuhdetta lukuun ottamatta ruokälähetit työskentelevät tällä hetkellä yrittäjinä tai kevytyrittäjinä. ”Lähetikumppani” vastaa siten itse sosiaaliturva- ja eläkemaksuistaan sekä työvälinekuluistaan. Työ- ja elinkeinoministeriön työneuvosto katsoi vuonna 2020, että kuriirien työ vertautuu palkkatyöhön. Euroopan komissio linjasi syksyllä 2022, että Euroopan unionin jäsenmaat voivat kansallisesti määrittää alustatyön statuksen. Suomessa asiaa on käsitelty kahdessa oikeusasteessa; Etelä-Suomen aluehallintoviraston mukaan kuriirien työ on työsuhteista, kun taas Hämeenlinnan hallinto-oikeuden mukaan kyse on itsensä työllistämisestä. Käsittely on etenemässä korkeimpaan hallinto-oikeuteen.

Vaikka kiista alustatyön statuksesta vaikuttaa ruokälähetien toimeentuloon ja työoloihin, haastattelemani kuriirit eivät kokeneet sitä ammattikunnan ydinhaasteeksi. Sen sijaan työkorvauksen äkillinen romahtaminen sai kuriirit liikkeelle syksyl-

lä 2022. Woltin palkkiotaso tippui tiettävästi jopa puoleen kesällä 2022, kun amerikkalainen yritys Doordash osti Woltin. Tuolloin Wolt maksoi kuriireille erikseen kilometrikorvauksia sekä kuljetuspalkkiota; nyttemmin jäljellä on vain jälkimmäinen. Kuriirien työnsaisaukset vuoden 2023 keväällä olivat vastalause yrityskaupan jälkeen lanseeratulle ”kumppanuussopimusmalleille”, joilla kuriirien palkkioita vähennettiin. Kuriirien mukaan vaihtoehtona oli joko allekirjoittaa sopimus tai lopettaa työt. Sitten Wolt on muuttanut palkkioperusteitaan useampaan kertaan. Nykyään palkkio ilmoitetaan yksittäisen toimeksiannon kohdalla, eikä sen määräytymistä enää eritellä. Kuriirien tuloja syövätkin myös inflaatio, työvälineiden hankinta ja huolto sekä kulujen nousu, kuten muutos toimeksiantojen verotuksessa.

Ruokälähetien työtä leimaa myös toimeentulon epävarmuus, sillä alustayritysten rakenteet ovat huteria eikä kuriireilla ole pääsyä sosiaaliturvan piiriin. Vaikka työ on periaatteessa joustavaa, on sitä vaikea yhteensovittaa perhevästuiden kanssa. Sairastaminen on taloudellinen riski. Vastuu työstä on tekijällä huolimatta siitä, että mittakaava ”yrityskumppanien” välillä on massiivinen: miljoonavoittoa tekevä alustayritys ja itsensä työllistävä ruokälähetit ovat vain näennäisesti samalla viivalla. Haastattelemani kuriirit pitävät Foodoran työvuorojen jakelu-logiikkaa epäoikeudenmukaisena. Foodora luokittelee kuriirit viiteen aktiivisuuskategoriaan. Luokkiin yksi ja kaksi päässeille tarjotaan enemmän työvuoroja kuin alempien vuoroasi, sadat kuriirit ovat valmiita ottamaan sen vastaan”, kuvailee yksi haastateltu tilannetta. Kategorioissa nouseminen ja pysyminen aiheuttaa kuriireille jatkuvaa painetta. PAM Couriers Finlandin tiedossa on tapauksia, joissa Wolt on sulkenut kuriirien käyttäjätilejä, joiden kautta työkeikat hyväksytään. Ilman tilä toimeksiantojen teko ei onnistu. Osa sulkemisista on perusteltu kurinpitotoimena tilien luvattomaan vuokraamiseen, mutta arvoitukseksi jääneet tapaukset ovat näyttäneet mielivaltaisina kuriireille. Wolt on muuttanut viime syksyn jälkeen sopimuspuhjaansa siten, että se sallii käyttäjätilin sulkemisen ilman erityistä selitystä, yksi kuriireista selventää. Aiemmin aloittaneilla tällaista lauseketta ei ole, mutta sillä ei näytä olevan käytännön merkitystä.

Protestiliikkeestä ammattiyhdistykseksi

Woltin työkorvausten romahtaminen laukaisi mielenilmausten sarjan, jota siivitti kuriirien vaatimus palauttaa palkkiot yrityskauppaa edeltäneelle tasolle. Jyväskylässä kuriirit pysäyttivät Woltin toimitukset kaksipäiväisen työnsaisauksen aikana. Vas-

Tämä teos on lisensoitu Creative Commons Nimeä 4.0 Kansainvälinen -käyttöluvalla. Tarkastele käyttöluopaa osoitteessa: <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

Kuva: AdobeStock

taavia protesteja oli ainakin Turussa, Helsingissä, Tampereella ja Lohjalla. Kuriirit ovat pitäneet ääntä alustatyön epäkohdista jo useita vuosia (Tammisto 2023). Kevään 2023 liikehdintä kantoi kuitenkin aiempaa pidemmälle. "Olimme yhteydessä poliittikoihin, mediaan ja kaupunkiin. Meille sanottiin, että ilman yhdistystä emme voi tehdä mitään. Siitä se lähti", kertoo yksi läheteistä. Kuriirit perustivat alkukevästä 2023 alan etuja ajavan yhdistyksen, joka liittyi Palvelualojen ammattiliitto PAMiin huhtikuussa. *PAM Couriers Finlandin* hallitukseen kuuluu kahdeksan jäsentä, jotka edustavat eri kieliryhmiä ja mantereita – yksi jäsenistä on syntyperäinen suomalainen. Hallitusten jäsenten valinnoissa korostui ajatus yhdistyksestä toimintakykyisenä, kuriirien moninaisuutta edustavana foorumina. Yhdistyksellä on myös yhteyshenkilöt suurimpien kaupunkien kuriiriyhteisöissä.

PAM Couriers Finland on ehtinyt vuodessa järjestäytyä, vakiinnuttaa toimintaansa ja tehdä jäsenhankintaa. Ammattiosaston jäsenenä kuriirit saavat PAMilta neuvonta-apua, mutta eivät voi toistaiseksi liittyä työttömyyskassaan. Joulukuusta alkaen PAM on neuvotellut alustayritys *Woltin* kanssa yrityskohtaisesta työehtosopimuksesta alalle. Neuvottelupöydällä edistetään samanaikaisesti kahta sopimusversiota: työsuhteisille sekä yrittäjätatoksella oleville läheteille. PAM ja *Wolt* eivät ota kantaa kuriirien oikeudelliseen asemaan, sillä Suomen linja ratkotaan oikeuslaitoksessa. Yksityiskohtia ei voi avata julkisuuteen, mutta yleisellä tasolla liitto hakee yhtenäisiä vähimmäisehtoja ja raameja alalle. Kaksi haastattelemaani kuriiria osallistuu neuvotteluihin ja pitää

niiden aloittamista positiivisena signaalina. "Jos siitä seuraa jotain hyvää, se olisi ihme", toteaa neuvottelujen ulkopuolinen kuriiri. Neuvottelulosta odotetaan keväälle, mutta prosessi saattaa venyä. Yrityskohtaisesta työehtosopimusta voidaan yrittää myös *Foodoran* kanssa, mikäli yrityksellä on kiinnostusta siihen.

Eripuraa, epäluuloa ja eriarvoistavaa politiikkaa

Kuriiriyhdistyksen hallitukseen on muodostunut vuodessa jakolinjoja, jotka liittyvät yhdistyksen toimintaan osana PAMia. Liitto ei ole tarttunut kaikkiin yhdistyksen osoittamiin huolenaiheisiin eikä ole tarpeeksi kartalla kuriirien arkitodellisuuksista. Myös käytännön asiat ovat synnyttäneet kitkaa. Kuriiriyhdistyksen hallituksen jäseniä on esimerkiksi pyydetty vain päivien varoitusajalla varaamaan aikaa tapaamisille PAMin edustajien kanssa. *Foodoralle* työskentelevien lähettien aikataulut lyödään lukkoon jo yli viikkoa ennen toimeksiantoja. Viestintä liiton ja yhdistyksen välillä ei ole ollut läpinäkyvää koko hallitukselle. Pettymystä on herättänyt myös se, että PAMin työntekijöillä on pääsy viestintäkanavalle, jonka liitto on luonut kuriiriyhteisöä varten. "Ei mitään yksityisyyttä", arvostelee yksi kuriireista. Aktivismiin satsattu aika on työnteolta ja ansioista pois. Osa hallituksen aktiiveista on jättäytynyt yhdistyksessä taka-alalle ja harkinnut eroa, jos toiminta ammattiosastona ei ota tulta alle. Yksi kuriireista kertoo pitävänsä yhteyttä kuriirien liikkeisiin muualla Euroopassa ja silmiä auki uusille toiminnan muodoille.

Kuriirit muodostavat paitsi paikkakuntakohtaisia myös kielirajoihin perustuvia yhteisöjä.

Ammattiliitto ja kuriirien yhdistys herättävät epäluuloa osassa ulkomaalaistaustaisia kuriireja, sillä monet ovat kotoisin epädemokraattisista lähtömaista. Kieliyhteisöillä onkin tärkeä rooli paitsi kuriiriyhteisön yhteen kokoamisessa, myös luottamuksen rakentamisessa kansalaisyhteiskuntaan ja instituutioihin. Toisaalta kieliyhteisöissä havaitaan herkästi suomalaisen yhteiskunnan valvikoja, kuten rakenteellista rasismia. Eräs kuriiri on vakuuttunut, että paikallisessa pysäköinninvalvonnassa harjoitetaan etnistä profiloitua. PAMissa ei ole osattu juuri hyödyntää kuriiriyhteisön kieliryhmiin perustuvaa verkostomaista rakennetta, mikä voisi edesauttaa alan laajempaa järjestäytymistä. Ammattiliitolla on kuitenkin kulttuurista pääomaa; jäsenistössä puhutaan 60 eri äidinkieltä, työsuhteet on käännetty 15 eri kielelle ja maahanmuuttajajäsenille on laadittu suomen opetusmateriaali. Maahanmuutto on yksi PAMin kärkiteemoista ja kuriiriyhdistys liiton ensimmäinen englanninkielinen osasto. Nyt olisi otollinen aika monikielistää perusoikeuksien ja työelämänsäätelyn materiaali.

PAMilla on vahva tahtotila edistää tasa-arvoisia työelämän rakenteita. Luokkajako heikkopalkkaisen "kantaväestön töiden" välillä on kuitenkin jo todellisuutta Suomessa (Ndombo 2024). Ammattiliittojen toimet, kuten *Woltin* kanssa käytävät neuvottelut, voivat joko vahvistaa tätä rakenteellista kehityskulkua tai purkaa sitä. Tämänhetkinen hallituspolitiikka ei suoraan vaikuta neuvottelujen kulkuun, sillä leikkaukset kohdistuvat työsuhteisiin ja sosiaaliturvaan, jonka piirissä yrittäjiksi katsotut kuriirit eivät ole. Maahanmuuttopolitiikan linjauksilla voi kuitenkin olla välillisiä vaikutuksia ruokälähetehiin (vrt. Krivonos & Maury 2023). Kolmen kuukauden työttömyyssääntö ei koske yrittäjästa-

tuksella toimiva kuriireja, mutta se voi lisätä kuriireiksi hakeutuvien määrää ja kilpailua alustatöistä. Kuriirit kertovat, että viimekeväisten työneisausten jälkeen *Wolt* on rekrytoinut ylimääräistä työvoimareserviä, minkä takia toimeksiantoja ei ole aina riittävästi tarjolla. Tilanne luo painetta hyväksyä keikan kuin keikan ja vaikeuttaa kollektiivista järjestäytymistä.

Kuriirien toimeentuloaasteet kietoutuvat paitsi alustatyön epämääräiseen sääntelyyn, myös taloudellisen kansalaisuuden ympärille rakentuneeseen maahanmuuttohallintoon. Yhtälö syventää työmarkkinoiden eriarvoistumiskehitystä, jossa maahanmuuttajien osaamista ei tunnusteta tai sitä aliarvioidaan (Ndombo 2024). PAMiin kohdistuvassa kriitikkissä kyse onkin pitkälti arvostuksen puutteen kokemuksesta. Haastattelemani kuriirit ovat eri alojen ammattilaisia ja erinomaisia paikallistuntemuksessa. Kun kysyn mieluisinta ammattistatusta, he kertovat haluavansa toimia yrittäjinä. Työssä ei ole pomoja ja keikkoja voi aikatauluttaa melko joustavasti, yksi perustelee. Vastaus toistaa yksilön valinnanvapautta korostavaa narratiivia, mutta se voi myös kertoa yrityksestä irtautua suomalaiseen työelämään juurtuneesta rakenteellisesta syrjinnästä. Siinä missä kuriirien arvostuksen ja luottamuksen kokemusta voisi vahvistaa kieliyhteisöjen kautta, rakenteellisen rasismin kitkemiseksi täytyy löytää nykyistä järempiä keinoja, jotka eivät välttämättä mahdu ammattiyhdistysliikkeen työkalupakkiin. PAMin suuntaan tehty aloite kertoo kuitenkin lähettien sitkeästä yrityksestä edistää hyvinvointialien etii-kan istuvia alustatyön rakenteita. Kuriirien yhdistys on uuden äärellä: luomassa alustatalouden pelisääntöjä, ravistelemassa ammattiyhdistysliikkeen lainalaisuuksia sekä rakentamassa moniäänistä, tasa-arvoon pyrkivää yhteiskuntaa.

Lähteet

- Krivonos, Daria & Olivia Maury (2023). Orpo's government's plan on migration – eroding possibilities of making a life in Finland? *Raster.fi*, 24.8.2023. Saatavilla: <https://raster.fi/2023/08/24/orpos-governments-plan-on-migration-eroding-possibilities-of-making-a-life-in-finland/> Luettu 12.4.2024.
- Maahanmuuttovirasto (2024). Toimeentuloedellytys opiskelijalle. Maahanmuuttovirasto. Saatavilla: <https://migri.fi/opiskelu-suomessa/toimeentulo>. Luettu 11.3.2024.
- Ndombo, Quivine (2024). *The Working underclass. Highly Educated Migrants on the Fringes of the Finnish Labour Market*. Jyväskylä: University of Jyväskylä.
- Tammisto, Tuomas (2023). Ruokälähetien tilanne ratkaistaan puheiden sijaan teoilla. *Antroblogi*, 16.5.2023. Saatavilla: <https://antroblogi.fi/2023/05/ruokalahetit-ja-tyoehdot/>. Luettu 11.3.2024.
- Yle (2023). Ylen verkkone listaa 1000 suurituloisinta suomalaista – Woltin perustaja Miki Kuusi vuoden 2022 selkeästi kovatuloinen. *Yle Uutiset*, 8.11.2023. Saatavilla: <https://yle.fi/a/74-20058803> Luettu 30.4.2024.